

Для України кластеризація є одним із шляхів розбудови економіки та підтримки її на належному рівні в системі світових господарських відносин.

Отже, проблема полягає у тому, щоб шляхом структурної перебудови і модернізації реального сектору економіки, вдосконалення сфери послуг забезпечити координацію діяльності усіх ланок технологічного ланцюга і залучити фінансові ресурси з метою підвищення конкурентоспроможності регіонів та держави, а також внутрішні та іноземні інвестиції, створити нові підприємства, сприяти інноваційному розвитку.

Бібліографія

1. Маршалл А. **Принципы экономической науки**. – М. 1993. В 3-х т. – Т.1.
2. Porter Michael E/ **Clusters and the New Economics of Competition** // Harvard Business Review. -1998. - November - December.
3. Янг Лоурен З. **Технопарки и кластеры фирм**.-К.:ІПЕРУ,1995.-7 с.
4. **Перспективи інноваційного розвитку України: Збірник наукових праць**. – К.: Альтрепрес, 2002. – 197 с.

Рецензент: д.е.н., професор Павліха Н.В.

УДК 336.748.4

ВПЛИВ ОBOB'ЯЗKOBOrO ПPOДAЖУ ПOЛOВИНИ BAЛЮТНОГO BИТOPГY EКCПOPTEPAМИ HA CTAБІЛІЗАЦІЮ Kypcy ГPИBНІ

А.Р. ТУШНИЦЬКИЙ

Розглядаються питання впливу обов'язкового продажу половини валютного виторгу експортерами на стабілізацію курсу гривні і уникнення спекуляцій комерційних банків на валютному ринку через посилення НБУ регулятивного впливу на них.

©А.Р. Тушницький - здобувач кафедри менеджменту Львівського державного інституту новітніх технологій та управління ім. В.Чорновола

In the article the questions of influence of obligatory sale of a currency gain by exporters on stabilisation of a hryvnia exchange rate and avoidance of gamble of commercial banks in the currency market because of regulating influence being strengthen by National bank on them are considered.

Ключові слова: стабілізація курсу, падіння індексів, валютний курс.

3 жовтня місяця 2008 року в Україні, як і загалом у світі, ми спостерігаємо суттєвий вплив фінансової кризи на економіку, падіння індексів на фінансових біржах, знецінення нафти тощо. Таким чином світова фінансова криза відобразилась негативними факторами і в нашій державі. Одним з індикаторів зниження темпів розвитку економіки та зростання темпів інфляції в державі є валютний курс.

«Валютний курс - це «ціна» грошової одиниці однієї країни, виражена в іноземних грошових одиницях або міжнародних валютних одиницях. Зовнішньовалютний курс є для учасників обміну коефіцієнтом перерахунку однієї валюти в іншу, що визначається співвідношенням попиту і пропозиції на валютному ринку» [1, с 12].

За впливом на валютний курс фактори можна поділити на формувальні, регульовальні, кризові, політичні, психологічні [2, с.69].

На сьогоднішній день в Україні спостерігається тенденція падіння курсу гривні по відношенню до основних іноземних валют таких як долар США та євро. І основними причинами зниження курсу гривні є:

- вплив загалом світових тенденцій в період кризи на фінансовий ринок і, як наслідок, вивід інвесторами та материнськими компаніями своїх капіталів з ринків країн, що розвиваються;

- спекулятивні операції на ринку комерційних банків, які, за рахунок отриманих коштів шляхом рефінансування НБУ, перевели отримані грошові активи в долари США і тим самим створили галопающий попит на валюту;

- зниження попиту на експортовані товари з України через зниження торгівлі на міжнародних ринках, наслідком чого стало зменшення надходження валютної виручки в Україну;

- зниження пропозиції експортної продукції металургійної

галузі в Україні, а подекуди і зупинка металургійних підприємств, через невизначеність собівартості їхньої продукції в частині газової складової, наслідком чого стало зменшення надходження валютної виручки в Україну;

- витрачання НБУ резервів на посилення курсу гривні на весні 2008 року з метою пониження рівня інфляції в Україні, яке не призвело до її зниження, а лише витратило резерви НБУ;

- відсутність інтервенції НБУ в період жовтня 2008 року, що призвело до розхитування ситуації на валютному ринку і надало перших обертів до знецінення курсу гривні по відношенню до іноземних валют;

- масова купівля валюти населенням України з метою уникнення знецінення власних гривневих заощаджень і погашення в майбутньому валютних кредитів по курсу придбаної валюти сьогодні, оскільки тенденцію до її зростання населення спостерігає від жовтня 2008 року;

- затримка другого траншу МВФ зумовлена дефіцитним бюджетом на 2009 рік;

- зростання дефіциту зовнішньоторговельного балансу, тобто перевищення імпорту над експортом;

- невизначеність різнонаправлених політичних сил в напрямку спільних антикризових заходів, що для громадян нагадує «театр абсурду». Питання впливу обов'язкового продажу половини валютного виторгу

експортерами на стабілізацію курсу гривні в умовах зменшення виторгу експортерами і спадом об'ємів продажу потребує докладного вивчення. Зрозумівши необхідність такого рішення і можливість його впливу на валютні коливання буде оцінено доцільність запровадження такого заходу зі сторони Верховної Ради, шляхом прийняття закону, і які перепони стоять на шляху запровадження такого рішення.

На думку фінансового аналітика інвестиційної компанії Astrum Investment Management Мар'яна Федоришина: «Прийняття закону практично не вплине на валютний ринок. Собівартість виробництва експортерів зараз перевищує 50% від обсягів продажів. Тому їм і без того доводиться реалізовувати більше половини виторгу, щоб здійснювати закупівлю сировини й оплачувати поточні витрати» [4].

Також на підтвердження цієї думки є факт різкого падіння українського експорту через відсутність попиту на

світових ринках. У Держкомстаті підраховали: порівняно з січнем минулого року промисловці виробили менше продукції — на 34 відсотки. Причому найменше виробили у січні: за перший місяць роботи в цьому році обсяги виробництва скоротились на 16 відсотків. Таке падіння експерти пояснюють у першу чергу скороченням експорту промислової продукції, з одного боку, і зменшенням внутрішнього попиту на неї — з іншого. Так, тільки в січні 2009 року експорт скоротився на 33,4% (до 2,43 млрд. дол. у порівнянні з 4,1 млрд. дол. в грудні). А тому валютні вливання після прийняття згаданого документа можуть виявитися не надто великими [4].

Економіст інвестиційної компанії Concorde Capital Андрій Пархоменко пояснив, що «експортери всіма можливими способами затримуватимуть прихід валютного виторгу в Україну внаслідок очікувань подальшої девальвації гривні. Великі корпорації, намагатимуться акумулювати кошти на рахунках офшорних компаній» [4].

"Якщо простежити динаміку виробництва в порівнянні з січнем минулого року, то показники досить неприємні. По суті, сьогодні ми бачимо результат накопиченого за декілька місяців зменшення обсягів виробництва. І ці 34 відсотки — ознака серйозних негативних явищ", — розповів експерт Національного інституту стратегічних досліджень Ярослав Жаліло [5].

Та не все ще втрачено: промисловість країни може "витягнути" металургія. У порівнянні з груднем минулого року обсяги виробництва в галузі скоротились всього на 4,5 відсотка. "Це означає, що уже в грудні минулого року і в січні поточного спостерігалось певне, хоч і короткотермінове, відновлення контрактів щодо продажу металургійної продукції за кордон", — пояснив Ярослав Жаліло [5].

Тобто аналізуючи подану експертами інформацію ми спостерігаємо тенденцію, що за рахунок зниження попиту на експортовану українськими підприємствами продукцію на світових ринках держава недоотримує в порівнянні з попередніми періодами значну частку надходжень валюти на рахунки підприємств. Відсутність конкурентоздатності українських експортерів на світових ринках зумовлена і значним приростом собівартості їхньої продукції за рахунок збільшення газової складової.

Але сьогодні у зв'язку із збільшенням курсової різниці в парі гривня-долар США українські експортери стали отримувати експортну виручку в переведенні на гривневий її еквівалент значно більшу, ніж до моменту подорожчання газу для них. Оскільки вони за основні складові в своїй собівартості розраховуються гривнею, то це дає їм можливість підвищити свою рентабельність і тим самим дозволяє не скорочувати роботу, а навпаки її відновлювати до попередніх обсягів. Тобто напрашується висновок не про скорочення надходження експортної виручки, а її приріст. І відповідно можливість продажу її для пониження курсу буде не вигідна експортерам, оскільки це буде впливати на пониження їхньої рентабельності.

Визначити можливий вплив обов'язкового продажу половини валютного виторгу експортерами на стабілізацію курсу гривні.

При зниженні темпів розвитку економіки, зростанню рівня інфляції в державі, нестабільній політичній складовій - отримуємо коливання курсу іноземної валюти в сторону її зміцнення і, як наслідок, послаблення позицій національної валюти.

Валютна виручка - це іноземна валюта, яку одержав резидент України від експорту продукції (робіт, послуг) та експорту прав інтелектуальної власності. Відповідно до чинного законодавства вона підлягає обов'язковому зарахуванню на валютні рахунки резидентів в уповноважених органах.

За ухилення службових осіб юридичної особи - резидента чи фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності від повернення валютної виручки вони притягаються до кримінальної відповідальності згідно зі статтею 207 Кримінального кодексу України.

Право розпоряджатися валютною виручкою може бути реалізовано в особливому режимі - режимі обов'язкового розподілу виручки.

Режим обов'язкового продажу валютної виручки запроваджується для підтримки міжбанківського валютного ринку й забезпечення стабільності грошової одиниці України. Цей режим може бути запроваджено лише законом. Слід зазначити, що обов'язковому розподілу підлягатиме не вся виручка суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, а лише

виручка в іноземній валюті, яка отримана від здійснення зовнішньоекономічних операцій.

Регулятором валютного курсу в Україні є Національний банк України. Цей орган при надлишку іноземної валюти скуповує її на ринку або за допомогою інтервенцій виходить на ринок і пропонує певні об'єми валюти, що дає можливість збільшити її пропозицію і тим самим впливати на валютний курс в сторону його зниження і укріплення національної валюти.

Цю процедуру НБУ проводить за рахунок валютних резервів. Але необхідно, після витрати резервів, їх наповнювати для стабілізації процесу регулювання валютного курсу в майбутньому. Це можливо за рахунок зовнішніх позик, актуальним їх прикладом на сьогодні є транші МВФ, які в подальшому необхідно повертати у валюті позики, або шляхом насичення ринку (збільшення пропозиції) іноземною валютою і, як наслідок, становлення ринкового курсу за рахунок паритету попиту та пропозиції.

Керівництву держава необхідно направляти власні сили не на залучення позик для збільшення пропозиції валюти, а на формування конкурентоздатної продукції наших експортних підприємств для залучення валютних надходжень на внутрішній ринок України. В подальшому через обов'язковий продаж половини валютної виручки НБУ зможе наповнювати власні резерви і отримувати валюту для забезпечення її пропозиції на ринку для стабілізації курсу. А такий захід збереже нас від необхідності в подальшому повертати позики і відсотки за ними, а також дасть не тільки прихід валютної виручки, але і сприятиме розвитку різних сфер економіки.

При тенденції зниження курсу гривні в основному потерпають власники гривневих заощаджень та позичальники комерційних банків, які отримали валютні кредити. Хоча для експортерів високий курс долара США вигідний, оскільки при розрахованому рівні собівартості в національній валюті вони мають можливість після отримання валютної виручки отримати значно більшу рентабельність від своєї діяльності. «У січні—вересні 2009 року Україна імпортувала товарів і послуг на 72,69 млрд. доларів США, а експортувала — лише на 62,406 млрд. доларів США. Дефіцит валюти в розмірі \$10,284 млрд. доларів США було покрито за рахунок надходження іноземних позик та інвестицій. Швидко знецінювання гривні почалося в жовтні 2009 року після того, як зовнішньоторговельний

дефіцит збільшився в результаті значного скорочення експорту, а приплив капіталу перетворився на відплив» [6].

При розгляді питання послаблення гривні необхідно зрозуміти причини. А основна їх складова, яка впливає на знецінення гривні є відсутність попиту на гривню. Тобто, для забезпечення зміцнення курсу необхідно збільшити попит на гривню або понизити попит на іноземну валюту. Тобто шляхом обов'язкової реалізації половини валютної виручки експортерів буде збільшена пропозиція іноземної валюти та збільшено попит на національну валюту.

Також збільшенню попиту на іноземну валюту, зокрема американський долар, посприяли і дії НБУ через отримання комерційними банками рефінансування від регулятора. Дані кошти були переведені в долари США, що й додало ажіотажу на ринку і спричинило додатково збільшення попиту на долар США. Як наслідок знецінення національної валюти.

Отже, продаж експортної виручки дасть можливість збільшити попит на національну валюту і тим самим призупинить її девальвацію. Такі заходи впливу на стримання падіння курсу гривні вже застосовувались в Україні в 1998 році на досить значний період (до 2005 року) до стабілізації курсу на рівні 5,05 гривні за долар США. Даний курс утримувався до середини першої декади 2008 року. В подальшому даний курс понижався НБУ з метою зниження рівня інфляції в державі, але очікуваного результату не приніс, а лише витратив певні об'єми валютних резервів НБУ. В лютому 2009 року офіційний курс НБУ становить 7,70 гривень за один американський долар. Не складно порахувати, що курс долара США по відношенню до гривні за цей період зріс на 52,5% і це дані лише за офіційним курсом НБУ. Розглянувши комерційні курси банків ми отримуємо результат від існуючого більший на третину.

Необхідно знати, що вимога обов'язкового продажу експортної валютної виручки встановлена в 75 країнах - членах МВФ. З них: у 42 державах експортери зобов'язані продавати 100% валютної виручки, у 33 державах - членах МВФ діє вимога часткового продажу експортної валютної виручки в обсягах від 80% до 25%. При цьому, ряд держав застосовує диференційований підхід щодо такого продажу виручки, що базується на особливостях структури національного експорту.

За допомогою регулювання руху іноземної валюти на ринку можливим є збереження макроекономічної стабільності в економіці нашої держави із значними показниками інфляції і збалансування попиту та пропозиції на валютному ринку.

Нам необхідно також взяти до уваги можливість скорочення строків повернення надходжень для оперативності реагування на зміни на фінансовому ринку, щоб не дозволяти експортерам притримувати прихід валютного виторгу з метою очікування подальшої девальвації гривні.

Держава на сьогоднішній день повинна відреагувати на галопуючий попит на іноземну валюту з метою збереження національної валюти. Проаналізувавши вищезазначену інформацію, робимо висновок, що обов'язковий продаж половини валютного виторгу експортерів матиме позитивний ефект на стабілізацію курсу гривні, але оскільки причина знецінення національної валюти має не тільки економічне підґрунтя, але і політичне, через розосередженість влади, тому даний ефект не матиме цілковитого стабілізаційного впливу, а лише сприятиме частково. Ми повинні розуміти, що даний захід повинен бути антикризовим або тимчасовим, оскільки це негативно буде впливати на самих експортерів в частині пониження їхньої рентабельності.

Отже, законодавчо закріплена вимога продажу половини валютної виручки експортерами дасть можливість:

- надходження валюти на ринок і, як наслідок, збільшення її пропозиції, що і призведе до пониження попиту;
- забезпечення реалізації єдиної державної валютної політики, а також стабільності національної валюти і валютного ринку України, як факторів стабілізації національної економіки і міжнародного економічного співробітництва в період фінансової кризи;
- через скорочення строків повернення надходжень, оперативно реагувати на ситуацію коливань на ринку.

Бібліографія

1. Михайлів З.В., Гаталяк З.П., Горбаль Н.І. **Міжнародні кредитно-розрахункові відносини та валютні операції**: Навч. посібник. - Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2004. -244с.

2. Козловський С.В., Козловський В.О. **Макроекономічне моделювання та прогнозування валютного курсу в Україні:** Монографія. - Вінниця: «Книга-Вега» ВАТ «Вінницька обласна друкарня», 2005. - 240с.

3. Бутук О.І. **Валютно-фінансові відносини:** Навч. посіб. - К.: Знання, 2006. -349с. - (Вища освіта ХХІ століття).

4. Кравчук К., Руденко В., **Курс на зниження.** Український діловий тижневик "Контракти" № 51 від 22.12.2008р.

Рецензент: д.е.н., професор В.І. Павлов

УДК 336.221.264

**ПЕРЕРОЗПОДІЛ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ МІЖ
ФІЗИЧНИМИ І ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ**

В.І.БОРЕЙКО
Р.В.КОСТЮКЕВИЧ

Досліджено розподіл податкового навантаження між юридичними та фізичними особами в Україні та в інших країнах світу. Подано пропозиції з оптимізації податкового навантаження в нашій країні.

Partition of tax load between legal and physical entities in Ukraine and other countries of the world are investigated. Suggestions of optimization the tax loading in our country are proposed.

Ключові слова: податкова система, принципи оподаткування, податкове законодавство.

Аналізуючи роль податкової системи в забезпеченні сталого розвитку національного господарства слід відмітити, що податки відіграють вагомую роль в наповненні Зведеного бюджету країни, виступаючи ефективним інструментом державного впливу на ринок, обсяги і структуру попиту та пропозиції. Фінансова система, передусім податкова, суттєво

©В.І. Борейко - к.е.н., докторант Національного університету водного господарства та природокористування;

©Р.В. Костюкевич - студент 4-го курсу, напряму підготовки „Економіка і підприємництво” за спеціальністю 605100 „Фінанси”